

THỰC TRẠNG LỰA CHỌN CHỦ ĐỀ VÀ NỘI DUNG HOẠT ĐỘNG KHÁM PHÁ KHOA HỌC VỀ MÔI TRƯỜNG XUNG QUANH CHO TRẺ TẠI TRƯỜNG MẦM NON

Nhận bài:

21 – 08 – 2017

Chấp nhận đăng:

25 – 12 – 2017

<http://jshe.ued.udn.vn/>

Nguyễn Tuấn Vinh^{a*}, Tạ Thị Kim Nhung^b, Lê Thị Nhung^b, Trần Việt Nhi^b, Trịnh Thị Hà Bắc^b

Tóm tắt: Khám phá khoa học về môi trường xung quanh là một trong những hoạt động giáo dục trọng tâm ở trường mầm non. Việc lựa chọn chủ đề và nội dung khám phá cho trẻ đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao chất lượng và hiệu quả của hoạt động này. Kết quả nghiên cứu trên 150 giáo viên mầm non tại Quảng Bình, Quảng Trị và Thừa Thiên Huế cho thấy 10 chủ đề trong chương trình giáo dục mầm non hiện hành đều được triển khai thành nội dung hoạt động. Giáo viên là người đóng vai trò chính trong việc lựa chọn chủ đề và nội dung hoạt động. Chương trình GDMN hiện hành là căn cứ chính của việc lựa chọn này. Vai trò trung tâm của trẻ và sự tham gia của phụ huynh chưa được chú trọng đúng mức.

Từ khóa: hoạt động khám phá khoa học; môi trường xung quanh; chủ đề; nội dung; trẻ mầm non.

1. Giới thiệu

Khám phá khoa học (KPKH) về môi trường xung quanh (MTXQ) là quá trình trẻ tích cực tham gia hoạt động thăm dò, tìm hiểu thế giới tự nhiên và xã hội. Đó là quá trình quan sát, so sánh, phân loại, thử nghiệm, dự đoán, suy luận, thảo luận, giải quyết vấn đề, đưa ra quyết định (Trần Thị Ngọc Trâm, Nguyễn Thị Nga, 2011). Hoạt động này được đặc biệt chú trọng trong chương trình Giáo dục mầm non (GDMN) các nước như Anh, Mỹ, Úc, New Zealand, Nhật Bản, Hàn Quốc... nhằm hướng đến phát triển các kỹ năng nhận thức, nuôi dưỡng niềm đam mê khoa học, phát triển ngôn ngữ... cho trẻ thông qua KPKH (khoa học sự sống, khoa học vật chất, khoa học hiện tượng...) và tìm hiểu đời sống xã hội dưới các hình thức hoạt động đa dạng khác nhau.

Ở Việt Nam, hoạt động KPKH về MTXQ đã được các nhà giáo dục quan tâm đưa vào chương trình GDMN từ lâu với tên gọi và cách tiếp cận thay đổi qua từng thời kì như “Nhận biết và tập nói” (từ những năm

1960), “Tìm hiểu môi trường xung quanh và tập nói” (1975-1980), “Cho trẻ làm quen với môi trường xung quanh” (1980-2009), “Khám phá khoa học về môi trường xung quanh” (2009 đến nay) [3]. Cùng với sự đổi mới GDMN nói chung, hoạt động này ngày càng được chú trọng cải tiến theo hướng tiếp cận “tích hợp” và “lấy trẻ làm trung tâm”. Trong chương trình GDMN hiện nay, hoạt động KPKH về MTXQ thuộc lĩnh vực phát triển nhận thức và được tổ chức ở tất cả các độ tuổi nhằm thỏa mãn nhu cầu tìm tòi, khám phá; rèn luyện và phát triển các kỹ năng nhận thức cho trẻ; chính xác hóa các kiến thức về thế giới xung quanh; hình thành thái độ tích cực đối với các sự vật, hiện tượng, con người cho trẻ.

Với vai trò và vị trí như vậy, việc lựa chọn chủ đề và nội dung KPKH về MTXQ là một khâu quan trọng trong quy trình tổ chức hoạt động, góp phần quyết định chất lượng và hiệu quả của hoạt động này. Theo quan điểm giáo dục tích hợp theo chủ đề, lấy trẻ làm trung tâm của chương trình GDMN hiện hành, nội dung hoạt động KPKH về MTXQ được xây dựng thành các “mạng nội dung”. Mỗi “mạng nội dung” gồm một chủ đề chính và các chủ đề nhánh tương ứng. Từ mỗi chủ đề nhánh, đề tài và nội dung khám phá cụ thể được xác định. Việc xác định chủ đề, đề tài, nội dung mang tính linh hoạt,

^{a,b}Trường Đại học Sư phạm - Đại học Huế

* Liên hệ tác giả

Nguyễn Tuấn Vinh

Email: nguyentuanvinh@dhsphue.edu.vn

không áp đặt, dựa trên nhiều căn cứ; có sự tham gia của nhiều lực lượng giáo dục như trẻ, phụ huynh, giáo viên (GV), tổ chuyên môn, nhà quản lí...; đảm bảo tính cân đối và hài hoà (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2014).

Tuy nhiên, trên thực tế, việc lựa chọn và xây dựng nội dung hoạt động KPKH về MTXQ vẫn chưa thực hiện đầy đủ và toàn diện, đặc biệt là chưa phát huy vai trò trung tâm của trẻ và sự tham gia phối hợp của gia đình. Nghiên cứu thực trạng vấn đề này là một việc làm cần thiết, làm cơ sở đề xuất các biện pháp nâng cao hiệu quả hoạt động KPKH về MTXQ ở trường mầm non.

2. Khách thể và phương pháp nghiên cứu

2.1. Khách thể nghiên cứu

Khách thể nghiên cứu là 150 GV tại 24 trường mầm non tại 3 tỉnh Quảng Bình (8 trường), Quảng Trị (10 trường) và Thừa Thiên Huế (6 trường). Trong số này, có 20 trường đạt chuẩn cấp độ 1 và 2, 4 trường chưa đạt chuẩn; 7 ở thành phố và 17 không ở thành phố. Số lượng trẻ ở các trường này phân bố không đều vì vậy, số GV cũng không phân bố đều ở các trường.

150 GV có độ tuổi trung bình là 33,5 (cao nhất 53, thấp nhất 29, độ lệch chuẩn 6,93). Trong đó, 12 người đã công tác trên 20 năm trong ngành mầm non, số còn lại từ 6 đến 20 năm. Về trình độ, 128 người có trình độ đại học, 1 người trình độ sau đại học, 7 người trung cấp, còn lại trình độ cao đẳng.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Phương pháp nghiên cứu là điều tra bằng bảng hỏi. Bảng hỏi gồm 04 câu hỏi tìm hiểu nhận thức của GV về tầm quan trọng của hoạt động KPKH về MTXQ, mức độ triển khai nội dung theo chủ đề, mức độ tham gia lựa chọn của các lực lượng giáo dục, căn cứ để lựa chọn nội dung. Mỗi câu hỏi được thiết kế dưới dạng câu hỏi đóng với nhiều đáp án cho sẵn. Mỗi đáp án được biểu hiện ở 5 mức độ được quy thành điểm tương ứng từ 1 - 5. Kiểm định hệ số Cronbach's Alpha đạt 0,739. Như vậy, độ tin cậy của bảng hỏi này đảm bảo.

Số liệu được xử lí bằng phần mềm IBM SPSS 22.0.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Nhận thức của giáo viên về sự cần thiết của hoạt động khám phá khoa học về môi trường xung quanh

trường xung quanh

Kết quả khảo sát nhận thức của GV về mức độ cần thiết của hoạt động KPKH về MTXQ được trình bày ở bảng sau.

Bảng 1. Nhận thức của GV về sự cần thiết của hoạt động KPKH về MTXQ

Mức độ	Số lượng	Tỉ lệ (%)
Rất cần thiết	140	93,3
Cần thiết	10	6,7
Tổng	150	100

Bảng 1 cho thấy tất cả GV đều đánh giá cao tính cần thiết của hoạt động KPKH về MTXQ. Kết quả này thể hiện nhận thức đúng đắn của GV về hoạt động phát triển nhận thức cho trẻ nói riêng, phát triển toàn diện nhân cách trẻ nói chung. Đây cũng là kết quả tất yếu, bởi tầm quan trọng của hoạt động phát triển nhận thức đã được nêu tại các văn bản quy định của Nhà nước và Bộ Giáo dục và Đào tạo. Điều 22, Luật Giáo dục (2005) chỉ rõ: “Mục tiêu của giáo dục mầm non là giúp trẻ em phát triển về thể chất, tình cảm, trí tuệ, thẩm mỹ, hình thành những yếu tố đầu tiên của nhân cách, chuẩn bị cho trẻ em vào học lớp một”. Mục tiêu của GDMN đã được cụ thể hóa trong Chương trình GDMN hiện hành (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2017), trong đó, nhận thức là một trong năm lĩnh vực cần phát triển cho trẻ 5 - 6 tuổi. Hoạt động KPKH về MTXQ là một trong những hoạt động phát triển nhận thức của trẻ với đặc trưng là tổ chức tìm hiểu, khám phá MTXQ nhằm trang bị cho trẻ tri thức về MTXQ và bản thân, hình thành ở trẻ thái độ tích cực đối với MTXQ và rèn luyện các kĩ năng, hành vi của trẻ trong mối quan hệ với MTXQ. Khi tham gia hoạt động, trẻ không chỉ phát triển nhận thức mà còn phát triển được các lĩnh vực khác. Ngoài ra, những gì trẻ thu nhận được thông qua hoạt động KPKH về MTXQ cũng là cơ sở để tổ chức các hoạt động chăm sóc, giáo dục ở trường MN. Vì vậy, việc tổ chức hoạt động KPKH về MTXQ ở các trường MN là hết sức cần thiết, không thể thiếu.

3.2. Mức độ triển khai chủ đề hoạt động khám phá khoa học về môi trường xung quanh cho trẻ 5 - 6 tuổi

Hiện nay, ở các trường mầm non, xu hướng chung

trong việc lựa chọn nội dung giáo dục trẻ MG 5 - 6 tuổi là thông qua các chủ đề gần gũi với trẻ. Xây dựng chủ đề dựa vào định hướng của nội dung giáo dục trong chương trình GDMN, đặc điểm của trẻ và điều kiện của trường, lớp, địa phương. Không có quy định chung về số lượng chủ đề cũng như tên chủ đề cụ thể. Thông thường, một chủ đề được thực hiện trong khoảng 3 - 5 tuần, ít nhất là 1 - 2 tuần. Các chủ đề bố trí xuyên suốt 35 tuần của một năm học. Các nội dung KPKH về MTXQ được làm rõ bằng “mạng nội dung” của chủ đề. Đặc biệt, nội dung chủ đề cần cho thấy sự hứng thú và quan tâm của trẻ, giáo viên có “nguồn” để triển khai.

Hệ thống chủ đề tổ chức cho trẻ khám phá ở trường mầm non xoay quanh 2 nội dung: môi trường tự nhiên và môi trường xã hội. Trong một năm học, trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi thường khám phá 10 chủ đề gắn với cuộc sống thực của trẻ: Trường Mầm non, Bản thân, Gia đình, Nghề nghiệp, Thế giới động vật, Thế giới thực vật, Phương tiện giao thông, Nước và một số hiện tượng tự nhiên, Quê hương - Đất nước - Bác Hồ, Trường Tiểu học.

Kết quả khảo sát mức độ triển khai các chủ đề này thành nội dung KPKH về MTXQ cho trẻ 5 - 6 tuổi thể hiện trong bảng số liệu dưới đây.

Bảng 2. Mức độ triển khai các chủ đề KPKH về MTXQ cho trẻ 5 - 6 tuổi

Chủ đề	Điểm trung bình	Độ lệch chuẩn
Trường Mầm non	4,27	0,62
Bản thân	4,35	0,56
Gia đình	4,44	0,61
Nghề nghiệp	4,25	0,68
Thế giới động vật	4,49	0,58
Thế giới thực vật	4,50	0,58
Phương tiện giao thông	4,28	0,65
Nước và hiện tượng tự nhiên	4,32	0,62
Quê hương - Đất nước - Bác Hồ	4,21	0,76
Trường Tiểu học	4,09	0,76

Kết quả khảo sát trên cho thấy, tất cả các chủ đề đều được triển khai thành nội dung KPKH về MTXQ cho trẻ 5 - 6 tuổi. Điểm trung bình ở mỗi chủ đề đều

từ mức 4 (thường xuyên) đến 5 (rất thường xuyên), độ lệch chuẩn cũng tương đồng nhau.

Kiểm định One-Way Anova chỉ cho thấy sự khác biệt có ý nghĩa thống kê ở hai chủ đề Nghề nghiệp và Trường Tiểu học giữa hai địa phương Quảng Trị và Quảng Bình ($p < 0,05$). Với những chủ đề khác, các trường có mức độ triển khai tương đồng. Kết quả so sánh cũng chứng minh rằng, các trường mầm non trên địa bàn khảo sát đã bám sát định hướng nội dung giáo dục trong chương trình GDMN.

Qua thực tế điều tra, chúng tôi cũng nhận thấy khi triển khai chủ đề nhánh, các trường mầm non đã linh động đưa vào những nội dung mang tính địa phương để giáo dục trẻ. Ví dụ: Chủ đề Trường Mầm non có thể được triển khai theo hai chủ đề nhánh là Trường Mầm non của bé và Lớp Mẫu giáo của bé. Hay ở chủ đề Nghề nghiệp, có thể triển khai chủ đề Nghề truyền thống của địa phương; chủ đề Quê hương - Đất nước - Bác Hồ có thể triển khai chủ đề nhánh Quê hương của bé... Những chủ đề mang tính địa phương vừa tạo ra nét riêng của từng trường, từng vùng miền, vừa tạo cơ hội cho trẻ được trải nghiệm trực tiếp, dễ gây hứng thú cho trẻ, mang lại hiệu quả cao cho hoạt động.

3.3. Lựa chọn đề tài và nội dung khám phá khoa học về môi trường xung quanh cho trẻ 5 - 6 tuổi

Trên cơ sở các chủ đề chính và chủ đề nhánh trong mạng nội dung, các đề tài và nội dung khám phá cụ thể được lựa chọn và xác định. Nếu như các chủ đề chính đã được gợi ý trong chương trình GDMN thì đề tài và nội dung cụ thể được lựa chọn tự do, linh hoạt trên cơ sở những căn cứ thực tiễn. Đối tượng tham gia lựa chọn đề tài cho hoạt động liên quan đến chủ đề không chỉ là giáo viên mà còn có sự tham gia của trẻ, phụ huynh, Tổ chuyên môn, Ban Giám hiệu. Kết quả khảo sát mức độ tham gia lựa chọn đề tài của các đối tượng thể hiện ở Bảng 3.

Bảng 3. Mức độ tham gia lựa chọn đề tài của các đối tượng

<i>Đối tượng</i>	<i>Điểm trung bình</i>	<i>Độ lệch chuẩn</i>
Trẻ	2,9	1,31
Giáo viên	4,5	0,60
Phụ huynh	2,4	1,06
Tổ chuyên môn	4,0	0,73
Ban Giám hiệu	3,6	0,97

Bảng 3 cho thấy trẻ rất ít khi được tham gia lựa chọn đề tài. Thậm chí, có 38,6% GV “không bao giờ” hoặc “hiếm khi” để cho trẻ tham gia lựa chọn đề tài. GV biết rằng việc để cho trẻ tham gia lựa chọn đề tài tạo được sự hứng thú, phát huy được sự sáng tạo cho trẻ. Tuy nhiên, điều này đòi hỏi GV phải có trình độ chuyên môn vững vàng, nhạy cảm với những gì xảy ra trên trẻ, bởi vì không phải lúc nào trẻ cũng thể hiện nhu cầu, hứng thú của bản thân một cách rõ ràng. Trong khi đó, khối lượng công việc của họ quá lớn, nên ít có điều kiện quan tâm tới biểu hiện hứng thú của trẻ. Ngoài trẻ, phụ huynh cũng là đối tượng ít có cơ hội tham gia lựa chọn đề tài hoạt động. 50% GV cho rằng phụ huynh không bao giờ” hoặc “hiếm khi” tham gia công việc này. Quan điểm xã hội hóa trong GDMN đã được thực hiện trong nhiều năm gần đây nhưng chỉ tập trung vào hỗ trợ tài chính, đồ dùng, đồ chơi. Nhà trường và giáo viên ít khi quan tâm và phối hợp với phụ huynh định hướng hứng thú cho trẻ. Mặt khác, có một bộ phận phụ huynh giao phó việc giáo dục trẻ cho nhà trường. Như vậy, đề tài cho trẻ KPKH về MTXQ được lựa chọn bởi GV và tổ chuyên môn ở mức độ rất thường xuyên. Ban Giám hiệu cũng có vai trò khá lớn trong công việc này. Tuy nhiên, để đạt hiệu quả cao cho hoạt động KPKH về MTXQ của trẻ 5 - 6 tuổi, GV cần phối hợp, tranh thủ sự tham gia của nhiều nhân tố trong việc lựa chọn đề tài giáo dục. Trong đó, trẻ phải là nhân tố đóng vai trò trung tâm. Khi đã xác định được đề tài, GV nên tổ chức cho trẻ trải nghiệm có sự tham gia của phụ huynh để đánh giá hứng thú cũng như tri thức đã có và nhu cầu khám phá của trẻ. Từ đó, GV quyết định tổ chức khám phá đề tài hay không.

Phân tích One-Way Anova khẳng định sự khác biệt có ý nghĩa thống kê trong nhận thức của GV ở 3 địa phương Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên Huế về mức độ tham gia của 5 đối tượng trên. Ở Thừa Thiên

Huế, GV quan tâm nhiều hơn đến hứng thú của trẻ và ý kiến của phụ huynh so với hai địa phương còn lại. Trong khi đó, GV ở Quảng Trị đề cao vai trò của giáo viên hơn. Ban Giám hiệu các trường ở Thừa Thiên Huế và Quảng Bình tác động nhiều hơn đến việc lựa chọn đề tài hoạt động cho trẻ so với các trường ở Quảng Trị.

Theo kết quả trình bày trên, GV là người có vai trò lớn nhất trong việc lựa chọn đề tài và nội dung hoạt động cho trẻ. Kết quả khảo sát được trình bày ở Bảng 4 sau đây cho thấy những căn cứ của việc lựa chọn này ở GV.

Bảng 4. Căn cứ xây dựng nội dung khám phá các đề tài

<i>Căn cứ</i>	<i>Điểm trung bình</i>	<i>Độ lệch chuẩn</i>
Chương trình GDMN	4,8	0,40
Chỉ đạo của cấp trên (Sở, Phòng)	4,1	0,81
Điều kiện sống xung quanh trẻ	4,1	0,72
Nhu cầu, hứng thú của trẻ	4,3	0,65
Mức độ nhận thức của trẻ	4,2	0,67
Gợi ý của đồng nghiệp	3,3	0,72
Gợi ý của phụ huynh	2,7	1,02
Hiểu biết của GV	3,9	0,93

Kết quả điều tra cho thấy tính định hướng cao của chương trình GDMN từ khâu xác định mục tiêu, chủ đề, đề tài đến việc xác định nội dung cho trẻ khám phá các đề tài ở trường mầm non. Với tính chất là chương trình khung, có kế thừa những ưu việt của các chương trình trước đây, phát triển trên quan điểm đảm bảo đáp ứng sự đa dạng của các vùng miền, các đối tượng trẻ, hướng đến sự phát triển toàn diện nói chung và phát triển nhận thức nói riêng cho trẻ.

Việc thực hiện theo định hướng của chương trình GDMN cũng giải thích lí do vì sao chỉ đạo của cấp trên, điều kiện sống xung quanh trẻ, nhu cầu, hứng thú, mức độ nhận thức của trẻ và hiểu biết của GV cũng rất được chú ý khi xây dựng nội dung khám phá đề tài. Thỉnh thoảng mới có sự tham gia góp ý của đồng nghiệp và rất ít khi phụ huynh tham gia vào quá trình đó. Điều này cũng thể hiện sự phối hợp giáo dục giữa gia đình - nhà trường - xã hội chưa có sự gắn kết chặt chẽ.

4. Kết luận

Hoạt động KPKH về MTXQ là một trong những hoạt động giáo dục trọng tâm ở trường mầm non. Chất lượng và hiệu quả của hoạt động này bắt đầu từ việc lựa chọn chủ đề và nội dung hoạt động. Công việc này không phải là nhiệm vụ độc tôn của giáo viên và nhà trường mà còn phát huy vai trò trung tâm của trẻ và sự tham gia phối hợp của phụ huynh.

Kết quả nghiên cứu thực tiễn được trình bày ở trên cho thấy chủ đề và nội dung hoạt động KPKH về MTXQ được lựa chọn phong phú, đa dạng và toàn diện. Tuy vậy, vai trò trung tâm của trẻ và vai trò phối hợp của phụ huynh chưa được chú trọng. Chương trình GDMN vẫn là căn cứ chủ yếu cho việc lựa chọn chủ đề và nội dung hoạt động của GV.

Thực tiễn này đòi hỏi cần có sự quan tâm, điều chỉnh của cán bộ quản lý và GV mầm non để phát huy

vai trò chủ động, sáng tạo của trẻ, nâng cao hiệu quả hoạt động KPKH về MTXQ ở trường mầm non.

Tài liệu tham khảo

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2016). *Chương trình giáo dục mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
- [2] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2014). *Hướng dẫn xây dựng kế hoạch giáo dục và tổ chức thực hiện hoạt động giáo dục cho trẻ mẫu giáo*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
- [3] Hoàng Thị Oanh, Nguyễn Thị Xuân (2011). *Phương pháp cho trẻ mầm non khám phá khoa học về môi trường xung quanh*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
- [4] Trần Thị Ngọc Trâm, Nguyễn Thị Nga (2011). *Các hoạt động khám phá khoa học của trẻ mầm non*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.

THE STATUS QUO OF SELECTING THEMES AND CONTENTS FOR PRESCHOOLERS' SCIENCE DISCOVERY ACTIVITY ABOUT THE SURROUNDING ENVIRONMENT

Abstract: Science discovery about the surrounding environment is one of the key educational activities in kindergartens. The selection of themes and contents for children to discover plays an important role in improving the quality and efficiency of this activity. Results from a research survey of 150 preschool teachers in Quang Binh, Quang Tri and Thua Thien Hue provinces show that all the ten themes in the current early childhood education curriculum have been developed into contents for activities. Teachers play the main role in selecting themes and contents. The current early childhood education curriculum serves as a primary basis for this selection. The central role of pre-schoolers and their parents' cooperation have not received proper attention.

Key words: science discovery activities; the surrounding environment; themes; contents; preschoolers.